

САМООСВІТА ПЕДАГОГА - ВАЖЛИВА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Ніколи не залишайте вашої самоосвітньої роботи і не забувайте, що, скільки би Ви не вчилися, скільки би не знали, знанням та освіті немає ні кордонів, ні меж.

М.О. Рубакін

Педагог готується до хорошого уроку все життя.

Така духовна і філософська основа професії й технології нашої праці; щоб дати здобувача освітим іскру

знань, педагогу потрібно увібрати ціле море світла.

В. Сухомлинський

Сучасні вимоги до педагога на перше місце ставлять систематичну самостійну роботу з розвитку професійної компетентності, поглиблення його теоретичних знань та практичних умінь. Отже, проблема самоосвіти стає все більш актуальною. Саме тому важливим завданням на даному етапі є максимальне використання творчого потенціалу педагогів, яких сьогодні треба повернути від виконавчої дисципліни до дисципліни самостійного творчого мислення.

Проте, як відомо, ставлення педагогів до методичної роботи взагалі, й до самоосвіти зокрема, неоднозначне, а тому головним завданням керівництва освітніми закладами є створення стійкої мотивації професійного самовдосконалення. Адже, як вважає К.Д. Ушинський, *"педагог живе до тих пір, поки він учиться, коли він перестає вчитися, у ньому вмирає педагог"*.

Які ж мотиви спонукають педагога до самоосвіти? Це насамперед:

- ✓ зміни в змісті освіти;
- ✓ освоєння нових навчальних програм;
- ✓ запровадження нестандартних форм;
- ✓ пошук оригінальних методик викладання;
- ✓ конструювання нового педагогічного досвіду на підставі досягнень науки та практики з обраної проблеми;
- ✓ поглиблення знань із питань, які викликають інтерес;
- ✓ конкуренція;
- ✓ громадська думка;
- ✓ особистісні якості.

Звичайно, наявність мотивації позитивно впливає на професійне зростання педагога.

Цьому процесу також сприяють такі види його самоосвітньої діяльності:

- ✓ систематичне ознайомлення із новинками методичної, педагогічної, предметної літератури та звернення до науково-методичних джерел (на паперових, електронних носіях);
- ✓ систематичний перегляд освітніх телепередач;
- ✓ огляд в Інтернеті інформації з методики викладання предметів, педагогіки, психології, освітніх технологій;
- ✓ прослуховування лекцій, виступів;
- ✓ відвідування семінарів, тренінгів, конференцій, уроків колег, дискусій, нарад;
- ✓ обмін досвідом із колегами;
- ✓ навчання на курсах підвищення кваліфікації;
- ✓ навчання на дистанційних курсах, тренінгах;
- ✓ організація гурткової та поза аудиторної діяльності з предмета;
- ✓ вивчення інформаційних технологій;
- ✓ спілкування з колегами в навчальному закладі, місті та в соціальних мережах;
- ✓ використання порад фахівців заради підвищення власних знань чи майстерності;
- ✓ дослідницька діяльність тощо.

Актуальність самоосвіти педагога зумовлена також психологічними аспектами та специфікою педагогічної праці:

по-перше, самоосвіта повідомляє істину, яка інтерпретується відповідно до власних, часто застарілих поглядів;

по-друге, педагоги обмежені у часі для отримання інформації в порівнянні з здобувача освіти.

В цілому систему самоосвіти педагога можна розглядати як сукупність складових:

- ❖ самооцінка – вміння оцінювати свої можливості;
- ❖ самооблік – вміння брати до уваги наявність своїх якостей;
- ❖ самовизначення – вміння вибрати своє місце в житті, суспільстві, вміння усвідомлювати свої інтереси;
- ❖ самоорганізація – вміння знайти джерело пізнання й адекватності своїм можливостям, форми самоосвіти, планувати та організувати діяльність;
- ❖ самореалізація – реалізація особистістю своїх можливостей;
- ❖ самокритичність – вміння критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи;
- ❖ саморозвиток – результат самоосвіти.

Методика та техніка самоосвіти безпосередньо пов'язані з рівнем сформованості в педагогів таких умінь:

- ❖ вивчати необхідну літературу та передовий педагогічний досвід;
- ❖ виокремлювати з літератури, що вивчається, та передового педагогічного досвіду основні актуальні положення, факти, явища, що піднімають теоретичний та методичний рівень;

❖ вибирати з прочитаного та побаченого думки та методичні знахідки для апробації у власній педагогічній діяльності;

❖ систематизувати та розробити науково-методичне узагальнення;

Тож основними завданнями самоосвітньої діяльності педагога є:

❖ вдосконалення теоретичних знань, професійної компетентності педагога;

❖ оволодіння новими формами, прийомами навчання й виховання;

❖ вивчення та впровадження в практику перспективного педагогічного досвіду, новітніх досягнень педагогіки та психології, нових педагогічних технологій;

❖ розвиток особистісних здібностей, професійних компетентностей.

Саме завдання і визначають зміст самоосвіти: оновлення і вдосконалення знань, що є у педагога, його умінь і навиків з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності. У сучасному суспільстві постійна самоосвіта, з одного боку, все більше стає умовою успіху в професійній діяльності, а з іншого – і це особливо важливо – воно захищає від інтелектуального зубожіння особистості.

Крім того педагогу необхідно постійно займатися самоосвітою, оскільки специфіка педагогічної праці така, що педагоги:

✓ знаходяться в становищі людей, завдання яких повідомляти істину, яку вони нерідко інтерпретують відповідно до своїх поглядів, що склалися за десять і більше років до моменту її повідомлення;

✓ мають обмежені в порівнянні з здобувача освіти часові можливості для отримання інформації;

✓ мають порівняно обмежений круг спілкування зі своїми однолітками і нерідко обмежене професійними інтересами середовище спілкування.

В цілому, самоосвіта педагога здійснюється при наявності таких ознак:

✓ самоосвіта як процес пізнання передбачає не просте закріплення професійних знань і засвоєння вже відомої наукової інформації, а має на меті одержання нових наукових методичних знань, практичних навичок;

✓ самоосвіта повинна бути безупинною, а поповнення нових знань може здійснюватися на основі попередньої підготовки педагогів;

✓ самоосвіта повинна сприяти оволодінню педагогом застосування професійних знань у його практичній діяльності.

Самоосвіта має бути продуктивною, і це можливо за умов якщо:

1. У процесі самоосвіти реалізується потреба педагога в особистому розвитку і саморозвитку.

2. Педагог оволодіє способами самопізнання і самоаналізу педагогічного досвіду. Він для нього є фактором зміни освітньої ситуації. Педагог розуміє позитивні та негативні моменти своєї професійної діяльності, визнає свою недосконалість, і як наслідок, є відкритим до змін.

3. Педагог володіє розвинуеною здатністю до рефлексії. Педагогічна рефлексія – необхідний атрибут педагога-професіонала (під рефлексією розуміється діяльність людини, що спрямована на осмислення особистих дій,

своїх внутрішніх почуттів, станів, переживань, аналіз цієї діяльності і формулювання висновків). При аналізі педагогічної діяльності виникає необхідність отримання теоретичних знань, необхідність оволодіння діагностикою – самодіагностикою та діагностикою вихованців, необхідністю придбання практичних вмінь аналізу педагогічного досвіду.

4. Програма професійного розвитку педагога включає в себе можливість дослідницької, пошукової діяльності.

5. Педагог володіє готовністю до педагогічної творчості.

6. Здійснюється взаємозв'язок особистого і професійного розвитку та саморозвитку.

Найважливішими напрямками самоосвітньої роботи можна назвати такі, як вивчення нових програм та підручників, розуміння їх особливостей та вимог; вивчення додаткового наукового матеріалу; самостійне розв'язання задач, організація практичних робіт та вправ; оволодіння технічними засобами навчання, комп'ютером.

Основними формами методичної роботи в навчальному закладі, для реалізації самоосвітньої діяльності педагога є наступні.

Індивідуальна форма

Ця форма методичної роботи педагогів є складовою їх самоосвіти. Зміст індивідуальної самоосвіти педагога охоплює систематичне вивчення політичної, психолого-педагогічної, наукової літератури; безпосередню участь у роботі методичних комісій, семінарів, конференцій, педагогічних читань; розробку окремих проблем, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховної роботи; підготовку доповідей, виступів, огляд і реферування педагогічних та методичних журналів, збірників тощо.

Колективні форми

Відкриті заняття - одна з колективних форм методичної роботи, їх мета - підвищення майстерності педагогів. Основні завдання відкритих занять: упровадження в практику передового педагогічного досвіду і результатів досліджень педагогічної науки, спрямованих на розв'язання завдань, що стоять перед навчальним закладом. Під час аналізу й обговорення відкритих занять забезпечується цілеспрямованість обговорення, науковість аналізу, принциповість, поєднану з доброзичливістю у критичних зауваженнях, поєднання аналізу уроку з практичними рекомендаціями, підсумки уроку підводяться кваліфікованими спеціалістами.

Одним із продуктивних форм самоосвітньої діяльності є семінари-практикуми, цінність яких складається в тому, що педагоги самостійно опрацьовують педагогічну літературу з обговорюваної проблеми, аналізують власний досвід. Опрацьовані матеріали учасники семінару-практикуму оформляють у вигляді рефератів або доповідей.

Педагогічні читання, як ще одна з форм колективної роботи педагогів, сприяють підвищенню педагогічної майстерності педагога та мають на меті узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду і проводяться з актуальної педагогічної тематики.

В системі самоосвіти широко використовують також практичні й теоретичні форми роботи з педагогами. На теоретичних заняттях спільно вивчаються програми, підручники, методичні посібники, психолого-педагогічні вимоги до уроків, дидактичні принципи і шляхи їх реалізації.

У рамках практичної роботи перед атестацією педагогічних працівників проходять творчі звіти педагогів. Звітуючи на педагогічній раді, педагог ділиться своїми знахідками, методичними доробками, знайомить інших педагогів з технологією власного досвіду. Ефективно використовуються і такі масові форми методичної роботи як: методичні тижні.

В цілому, умови для саморозвитку та самореалізації в самоосвітній діяльності мають створюватися на діагностичній основі, за результатами моніторингу педагогічної, методичної, психологічної підготовки педагога.

Важливою ознакою самоосвіти педагога є те, що результатом його роботи виступає не лише власне самовдосконалення в особистісному й професійному плані, а й розвиток здобувачів освіти.

В цілому самоосвітня пізнавальна діяльність, це діяльність яка:

- здійснюється добровільно;
- керується самим педагогом;
- необхідна для вдосконалення певних якостей людини, і сама людина це усвідомлює.

Бажання та досвід самовдосконалення складає необхідну передумову самовиховання, яке припускає свідому роботу з розвитку професійно важливих якостей своєї особистості в трьох напрямках:

- ✓ адаптування своїх індивідуально-неповторних особливостей до вимог педагогічної діяльності;
- ✓ постійне підвищення професійної компетентності;
- ✓ неперервний розвиток соціально-моральних та інших якостей особистості.

✓ У цьому контексті дуже важливо педагогу навчитись бути педагогом! Що це означає?

➤ Систематично оволодівати методологічними знаннями, вивчати праці класиків філософії, державні й відомчі документи про освіту та виховання.

➤ Зосередити свої зусилля на удосконаленні освітнього процесу, в якому найбільш повно реалізуються професійно-педагогічні функції педагога, використовувати у своїй діяльності сучасніші досягнення психології і педагогіки, передового досвіду і здійснення особистого науково-педагогічного пошуку.

➤ Постійно аналізувати стан освітнього процесу, який реалізується, порівнюючи його із загальними тенденціями розвитку процесу навчання, використовуючи в якості критеріїв оцінки педагогічної ефективності своєї педагогічної праці її кінцеві й проміжні результати, обґрунтованість проектів конкретних варіантів методик вимогам науки.

➤ Глибоко усвідомлювати особисту педагогічну діяльність як творчий процес вирішення різнобічних за змістом навчально-виховних задач у їх системі.

➤ Безперервно удосконалювати свою професійно-педагогічну кваліфікацію за допомогою самоосвіти, вивчення й використання досягнень науки та передового досвіду, а також особистого педагогічного пошуку.

➤ За допомогою самовиховання і саморозвитку формувати в собі ті професійно-педагогічні якості, які є передумовами творчої діяльності; керуючись всією системою дидактичних принципів, постійно оволодівати дослідницькими вміннями і прийомами вирішення педагогічних задач творчого характеру

Процес професійного розвитку кожного педагога є суто індивідуальним. Однак в ньому завжди можна виділити три взаємопов'язані етапи: самопізнання, самопрограмування, самовплив.

Професійне самопізнання виявляє здатність вольового розвитку, емоційної сфери, темпераменту і характеру, особливостей пізнавальних процесів (сприйняття, пам'ять, мислення, уява), мови і уваги як якостей особистості.

Процес самопрограмування розвитку особистості – ніщо інше, як матеріалізація особистого прогнозу про можливі удосконалення своєї особистості. Побудова програми самовиховання звичайно передуює відпрацюванню «правил життя», які поступово стають принципами поведінки і діяльності особистості. Наприклад, ніколи і нікуди не запізнюватися; ніколи і нікому не відповідати однозначно «так» чи «ні» - шукати інші форми відповіді тощо.

Засоби і способи самовпливу дуже різноманітні. Враховуючи свої особливості і конкретні умови, кожен педагог обирає їх оптимальне поєднання. Релаксація – загальний стан спокою, розслабленість після сильних переживань чи фізичних зусиль. Особливе місце в ряді засобів самовиховання займає засіб управління своїми психічними станами, тобто засоби саморегуляції. До них відносяться різні прийоми відключення, самовідволікання, (релаксація, а також самопереконавання, самонаказ, самоконтроль, самонавіювання.

Отже поза самоосвітою та саморозвитком ідея особистісного та професійного розвитку педагога нездійсненна. Соціологи стверджують, що перспективою розвитку суспільства є трансформація діяльності в самодіяльність), розвитку в саморозвиток, освіти в самоосвіту.